

Guide normkreativ gestaltnings process

Författare

Karin Manberger
Dafni Sarakinis
Ulrika Gunnarsson Östling

T001

Normkreativ gestaltungs prozess

Material får användas om man hänvisar till författarna/källan. Bilder som saknar källa är framtagna av författarna eller deltagare i projektet.

© Författarna

Innehållsförteckning

6-13	INTRODUKTION	14-33	GUIDE TILL GESTALTNINGSPROCESSEN
4	VARFÖR SKA ARKITEKTER ARBETA NORMKREATIVT MED GESTALTNING	16	FÖRSTÅ Syfte & Mål Möjliga frågeställningar Möjliga analysmetoder och övningar Engagera och Interagera med kund/beställare
6	EN NORMKREATIV GESTALTNINGSPROCESS – EN ÖVERSIKT TILL GUIDEN	20	DEFINIERA Syfte & Mål Möjliga frågeställningar Möjliga analysmetoder och övningar Engagera och Interagera med kund/beställare
8	VAD INNEBÄR DET ATT ARBETA NORMKREATIVT Normer Makt Diskrimineringsgrunderna	22	IDÉ Syfte & Mål Möjliga frågeställningar Möjliga analysmetoder och övningar Engagera och Interagera med kund/beställare
13	BEGREPPSLISTA – ETT URVAL Jämlikhet Jämställdhet Normer Normkritik Normkreativitet och normkreativ innovation Diskrimineringsgrunderna Intersektionalitet	26	UTFÖRA Syfte & Mål Möjliga frågeställningar Möjliga analysmetoder och övningar Engagera och Interagera med kund/beställare
		30	VISUALISERA Syfte & Mål Möjliga frågeställningar Möjliga analysmetoder och övningar Engagera och Interagera med kund/beställare
		32	FÖLJA UPP Syfte & Mål Möjliga frågeställningar Möjliga analysmetoder och övningar Engagera och Interagera med kund/beställare
		34	REFERENSLISTA
		34	INSPIRATION FÖR VIDARE LÄSNING

● Varför ska arkitekter arbeta normkreativt med gestaltning?

Normer är oskrivna regler som vi alla förhåller oss till. De sätter ramar för hur vi bör vara och vad vi bör göra. Ofta hjälper normer oss att fungera tillsammans. Du vet till exempel att du förväntas ställa dig sist i kön till bussen. Normer kan också vara inlåsandande, hindrande och påverka människor negativt. Det kan exempelvis röra normer som handlar om utseende eller normer som sätter ramar för hur du bör bete dig om du tillhör en viss grupp, (baserat på exempelvis kön, klass eller etnicitet). Då kan normer leda till dåligt bemötande eller diskriminering. Detta gäller även inom arkitekturen och den byggda miljön.

Med den här guiden vill vi hjälpa arkitekter att arbeta normkreativt, dvs att höja medvetandet och förändra praktiken kring normer som är diskriminerande, hindrande eller negativa. Med guiden vill vi alltså hjälpa arkitekter att upptäcka normer som kan behöva utmanas, men även exemplifiera hur detta kan göras konkret i gestaltningsprocessen. På så vis kan arkitekter delta ännu mer aktivt i arbetet med att skapa mer inkluderande rum, sammanhang och arkitektur. Guiden grundar sig på ett tvåårigt Vinnovaprosjekt (2018-2020) där vi i samarbete med kollegor på Tengbom och extern expertis arbetat fram ett metodmaterial för att kunna arbeta normkritiskt i gestaltningsprocessens olika steg. Resultatet har du i din hand.

Varför ska man då som arkitekt arbeta med dessa frågor?

Först och främst finns det lagar kopplade till tillgänglighet och diskriminering samt mål och riktlinjer kopplade till jämställdhet och jämlikhet som alla måste, eller bör förhålla sig till och följa.

-Sen handlar det om god arkitektur utifrån ett estetiskt, socialt hållbart och ekonomiskt perspektiv. Vilken arkitektur vill du skapa?

Om vi inte arbetar normkritiskt med arkitektur finns en risk att arkitekturen kan förstärka och cementera normer som leder till ojämlika och exkluderande produkter, miljöer, rum och platser. Det leder till minskad trivsel, livskvalitet och hälsa samt ökad otrygghet för flera grupper av människor. Det finns även en risk att olika grupper inte möts i de miljöer vi skapar, vilket kan späda på fördomar om "den andre" och öka klyftor mellan olika grupper i samhället.

Investeringar som görs i den byggda miljön riskerar även att slå fel, om man saknar kunskap och god förståelse för den kontext (plats och människor) man ritat för. Konsekvenserna kan bli höga omkostnader kopplade till ombyggnationer, vilket får negativa ekologiska, sociala samt ekonomiska konsekvenser som följd.

Genom att arbeta normkreativt och fokusera på lösningar så öppnas också möjligheter till att skapa nya innovationer och affärsmöjligheter inom arkitektur som kan leda till ett bättre samhälle. **Vem vill inte det?**

Vi (författarna) ser därför ett behov av att vi som arkitekter behöver öka vår kunskap och förståelse för hur man arbetar normkritiskt och en normkritisk gestaltningsprocess kan hjälpa oss att göra detta.

Den här guiden är inte en fördjupning i teorier kring normer eller maktperspektiv, utan ska fungera som ett stöd för arkitekter att arbeta med normkritik i praktiken. Den lyfter både varför arkitekter bör arbeta normkritiskt och hur det kan göras genom att lyfta metoder och inspiration. Guiden riktar sig alltså först och främst till praktiserande arkitekter.

Guiden är kopplad till gestaltningsprocessens olika steg och dessa steg har vi valt att kalla för *Förstå*, *Definiera*, *Idé*, *Utföra* och *Följa upp*, där stegen följer processen utifrån ett normkritiskt perspektiv. Guiden går att använda på olika

sätt. Läs den från början till slut, eller hoppa direkt till den del som är mest relevant just nu. En gestaltningsprocess är aldrig linjär utan du kommer troligtvis att hoppa fram och tillbaka mellan stegen under hela processen från projektets start tills ni kommer i mål.

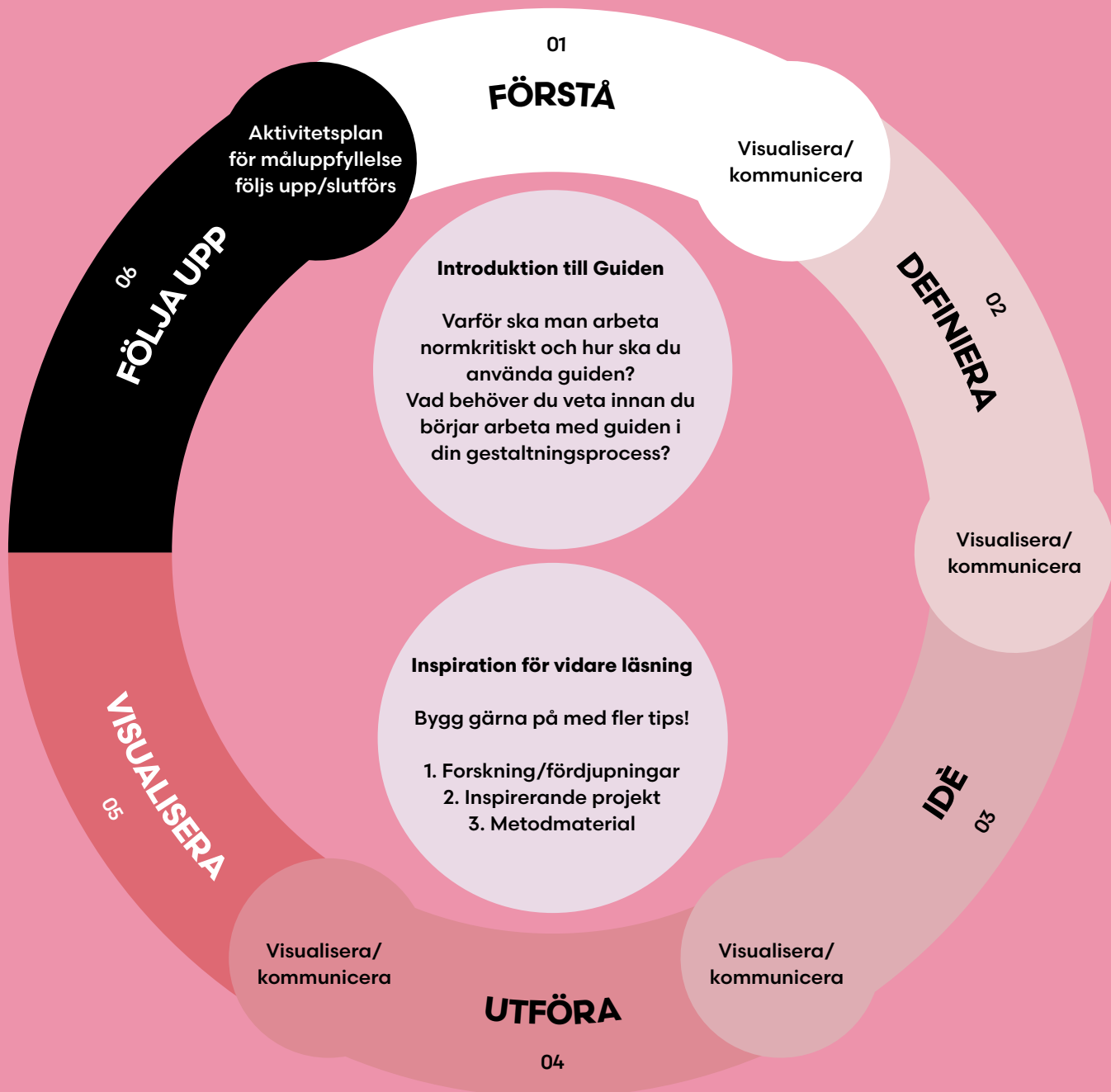
Längst bak i detta dokument finner du en inspirationslista med goda exempel du kan förkovra dig i. Vi har en ambition att denna lista ska fyllas på. Så har du idéer om inspirerande exempel som bör lyftas maila gärna dafni.sarakinis@tengbom.se eller karin.manberger@tengbom.se

Efter dessa inledande ord följer en introduktion som är bra att läsa igenom innan arbetet med själva processen börjar. Detta för att få syn på normer en själv bär med sig och hur normer påverkar olika människors förutsättningar att påverka sina liv, till exempel i den byggda miljön. Det finns också en lista med begrepp som kan vara bra att känna till när du arbetar normkritiskt.

Vi hoppas du ska ha nytta av guiden!

Karin Manberger, Dafni Sarakinis och Ulrika Gunnarsson Östling, hösten 2021

● En normkreativ gestaltningsprocess – en översikt till guiden!

01 FÖRSTÅ

Samla in data för att få syn på projektets normkritiska utmaningar utifrån projektets unika förutsättningar.

Vad finns det för utmaningar i projektet utifrån ett normkritiskt perspektiv?

Vad behöver vi ta reda på mer?

02 DEFINIERA

Utifrån insamlandet av data, analysera de normkritiska möjligheter och problem som finns inom projektet. Ta fram normkritiska designprinciper

- Hur ser problembild och målbild ut?

- Vilka diskrimineringsgrunder jobbar vi mot, vilka normer vill vi bryta?

03 IDÉ

Utifrån normkritiska designprinciper, dra upp riktlinjer och gestalta idéer med ett normkritiskt perspektiv som grund.

- Vilka riktningar vill vi gå till?

- Vilka beteenden vill vi uppmuntra till?

- Vad kan den fysiska gestaltningen bidra med/uppmuntra till/förstärka/förstöra?

04 UTFÖRA

Utveckla idéerna till normkreativ medveten gestaltning i form av exempelvis ritningar, byggda testmiljöer eller gestaltningsprogram/ beskrivningar.

- Återkom till era listade utmaningar utifrån ert normkritiska perspektiv?

- Hur löser gestaltningsförslaget dessa?

05 VISUALISERA

Visualisera förslaget till målgrupper och beställare utifrån ett normkreativt perspektiv.

- Vilka målgrupper representerar bilden/bilderna?

- Vad gör dem?

- Hur ser dem ut?

06 FÖLJA UPP

Gå tillbaka till den normkreativa problemformuleringen

- Hur har målen vi satt upp omsatts i den byggda miljön?

- Vad kan vi se redan nu och vad behöver vi följa upp längre fram?

- Vilka lärdomar tar vi med till nästa projekt?

● Vad innebär det att arbeta normkritiskt

Att arbeta normkritiskt handlar om att ifrågasätta invanda tankar, beteenden, förhållningssätt och fördomar hos dig själv, i din gestaltningsprocess samt hos slutanvändaren du gestaltar för – i syfte att skapa mer inkluderande miljöer, formgivning och arkitektur.

Innan man börjar arbeta med gestaltningsprocessen utifrån ett normkritiskt perspektiv behövs viss förkunskap och självinsikt kring normer och maktstrukturer. Personliga erfarenheter och kunskapsnivån ser olika ut och det går att fördjupa sig ytterligare för den som vill och har intresse. Några grundläggande frågor som alla som vill arbeta mer normkritiskt borde fundera kring och skaffa sig kunskap om är:

1. Vilka normer bär jag med mig utifrån min egen bakgrund och uppväxt?
2. Hur kan det påverka mitt arbete som arkitekt och vilka perspektiv riskerar jag missa eller ha förutfattade meningar om?
3. Hur kan jag lära mig mer om andras perspektiv?
4. Vilka normer diskriminerar och hur kan jag som arkitekt undvika diskriminerande normer i min gestaltningsprocess?

Det kan också vara en god idé att samarbeta med någon som har kompetens inom området normkritik, jämställdhet och jämlikhet och som kan hjälpa till att processleda och/eller stötta genom processen.

En annan sak som är viktig när man arbetar med normer är att det ska vara högt i tak vilket innebär en lärande miljö där man får göra fel och där vi hjälper varandra.

NORMER

Få syn på dina egna normer, förutsättningar och föreställningar

När man arbetar med normkritiska perspektiv och metoder är det också avgörande att man tittar på sin egen position och på hur man själv gynnas av olika normer. Det kan handla om att reflektera kring frågor som: Hur bidrar jag personligen till att olika negativa normer upprätthålls? På vilka sätt får jag fördelar av att vissa normer ser ut som dem gör? Hur kan jag motverka negativa normer?

ÖVNING

Normcirkeln

Du får beskriva dig själv i förhållande till normen i en samhällskontext, och utgår från diskrimineringsgrunderna (se tabell). Hamnar dina egenskaper till största del inom cirkeln eller utanför? Görs med fördel i projektgruppen/studion eller kanske till och med tillsammans med beställaren. Ni behöver pennor, papper och de lagstadgade diskrimineringsgrunderna utskrivna.

1. Rita en cirkel mitt på pappret.
2. Innanför cirkeln skriver var och en i gruppen inom vilka kategorier ni är i normposition (överensstämmer med normen) utifrån diskrimineringsgrunderna.
3. Utanför cirkeln markerar var och en i gruppen inom vilka kategorier ni upplever er vara i icke normposition (inte överensstämmer med normen) utifrån diskrimineringsgrunderna.

Diskutera inom gruppen

- Hur ser era positioner i förhållande till normen ut?
- Finns det normer som är specifika för oss arkitekter? Diskutera inom gruppen och skriv ner vad ni kommer fram till.
- På vilket sätt tror ni att dessa normer kan påverka samhällsplaneringen och arkitekturen?

Om ni är flera grupper kör en gemensam runda där alla grupper lyfter fram vad man reflekterat över under övningen.

Klädesplagget

1. Ta fram ett favoritplagg som du normalt skulle undvika på jobbet.
2. Diskutera i grupp: Varför undviker du plagget i jobbsammanhang? På vilket sätt är du rädd att bli missförstådd? Vad tror du skulle hända om du bar det på jobbet en dag? Vad blir konsekvenserna av att du/ni väljer bort att bära detta? Vad berättar det om vår verksamhet?
3. Kan appliceras på till exempel inredning som du aldrig skulle våga visa för dina arbetskamrater eller i nästa steg om ni börjar diskutera till exempel former eller material, kopplat till arkitektur. Finns det något du tilltalas av men som du ofta väljer bort när du gestaltar? Varför? Vilka normer kopplade till smak och estetik påverkar?

*Övningarna Normcirkeln och Klädesplagget i sitt original går att hitta i boken Normkreativ författad av Rebecca Vinthagen och Lina Zavalia.

MAKT

Normer har med makt att göra. Det finns normer som påverkar samhället i stort och avgör vem som har möjlighet till inflytande över samhället, sitt liv och sin egen situation. Människor är olika. Dock finns det i samhället vissa sätt att vara på som anses bättre och som ger en person fler fördelar och möjligheter än andra. Ofta är det inget uttalat, men tydliggörs bland annat genom att människor som sitter på maktpositioner i samhället ofta är ganska lika varandra. Exempelvis är det fortfarande vanligast att män sitter på poster i företagsstyrelser och de flesta i Sveriges riksdag är vita. Det tydliggörs också när någon bryter mot dessa outtalade normer.

(Ur metodmaterialet BRYT)

Nedan följer exempel på övningar som kan hjälpa oss att få syn på och diskutera vilka som har makt i samhället och hur detta hänger ihop med exempelvis kön, hudfärg, sexualitet, funktionsförmåga och klassbakgrund.

(Ur metodmaterialet BRYT)

Urval av övningar att inspireras av utifrån metodmaterialet BRYT:

Jag tolererar dig

I övningen får du prova på hur det känns att "tolerera någon" och att själv bli tolererad, dvs att vara i respektive maktposition.

Samhällsstegen

I övningen får du prova på att kategorisera/rangordna olika grupper av människors makt och möjlighet att påverka sitt liv och livssituation med utgångspunkt i vad du upplever är rådande norm i samhället idag. För dig som arkitekt handlar det också om att fundera kring din egen maktposition i egenskap av dig själv men också i egenskap av din yrkesroll i projektet. (Se referenslista för att hitta till metodmaterialet BRYT.)

Frågor att fundera över:

- Hur behandlar jag mina kollegor i projektet utifrån våra respektive roller och positioner?
- Vad kan jag göra för att projektet ska bli mer inkluderande gentemot de som jag gestaltar för? Exempel: Vilka målgrupper bjuds in till samtal om förändringar i ens närmiljö? Vilka språk kommuniceras viktig information på? Förstår alla? Hur kommunicerar vi med andra som inte arbetar med arkitektur?

Exempel på videoklipp som belyser normer i allmänhet och kopplat till utformning:

Privilege Walk belyser normer och förutsättningar i en bredare kontext. Det går även att göra som en egen övning i en grupp (se metodmaterialet BRYT, övning: Ett steg fram). Vill man bara se hur andra har gjort finns det flera exempel på nätet, här är ett: <https://www.youtube.com/watch?v=hD5f8GuNuGQ&feature=youtu.be>

Tvål som bara funkalar för vit hud:

Här kan man se ett exempel där man formgivit en automatisk tvålump och inte tänkt på att den bara reagerar utifrån vit hud:

https://www.youtube.com/watch?v=YJjv_OeiHmo

Jämställd snöröjning:

<https://www.youtube.com/watch?v=BANd8pyRfz0>

Övning *Jag tolererar dig* Hur kan det kännas att vara utanför normen och bli "tolererad" av någon som tillhör normen/ är i högre maktposition?

Övning *Samhällsstegen*. Vilka grupper av människor hamnar vid första anblick långt ner? Vilka har lite respektive stor makt att påverka utifrån rådande normer?

DISKRIMINERINGSGRUNDERNA

När man arbetar normkritiskt är det bra att ha koll på vilka normer som verkar exkluderande och diskriminerande i olika sammanhang. I tabellen nedan finns en sammanfattning av de skyddade diskrimineringsgrunderna och vad som är norm respektive icke-norm. Det går att läsa mer om respektive diskrimineringsgrund hos Diskrimineringsombudsmannen, DO: <https://www.do.se/om-diskriminering/skyddade-diskrimineringsgrunder/>.

Matrisen utgår ifrån de sju diskrimineringsgrunder som omfattas av svensk lag. Det är inte bara dessa normsystem som påverkar oss. Det finns flera andra sätt att bryta mot normer, som också kan få en betydande påverkan på individens handlingsutrymme.

Hitta matrisen här: <https://www.do.se/globalassets/stodmaterial/stod-medverkan.pdf>.

Utifrån ett samhällsperspektiv:

SKYDDADE DISKRIMINERINGSGRUNDER	TILLHÖR NORMEN / ÖVERORDNAD POSITION	TILLHÖR NORMEN / ÖVERORDNAD POSITION
***Etnisk tillhörighet	***Etnisk svensk som följer normen ex hudfärg och annat liknande förhållande	***Icke svensk eller annan bakgrund än svensk eller som avviker från normen
Sexuell läggning	Hetrosexuell	Homosexuell/bisexuell
Kön (juridiskt)	Man	Kvinna
Könsidentitet och könsuttryck	CIS-person*	Transperson**
Religion eller annan trosuppfattning	Sekulär	Troende
Funktionsförmåga	Full funktionsförmåga	Nedsatt funktionsförmåga
Ålder	18-65	Barn/pensionär

** Transperson: Person som genom könsuttryck eller könsidentitet bryter mot könsnormen.

* Cis-person: Person vars kön, könsidentitet och könsuttryck genom livet varit och är i överensstämmelse med tvåkönsnormen.

*** "Med etnisk tillhörighet avses att någon tillhör en grupp av personer som har samma nationella eller etniska ursprung, hudfärg eller annat liknande förhållande. Alla människor har minst en etnisk tillhörighet. Personer som tillhör en etnisk minoritet identifierar sig ofta både som exempelvis same eller chilener och svensk.

Med begreppet "annat liknande förhållande" avses bland annat nedsättande uppfattningar om "invandrare" eller personer med viss hudfärg som motiverar missgynnande agerande eller handlingssätt. När människor svepande bedöms och kategoriseras efter deras (förmodade) etniska tillhörighet, exempelvis somalier är sådana som grupp, så föreligger risk för diskriminering." Citat DO

<https://www.do.se/om-diskriminering/skyddade-diskrimineringsgrunder/etnisk-tillhorighet-som-diskrimineringsgrund/>

● Begreppslista – ett urval

JÄMLIKHET

Jämlikhet handlar om att alla människor oavsett bakgrund ska ha samma och lika rättigheter. Detta är inskrivet i Sveriges regeringsform där det framgår att den offentliga makten ska utövas med respekt för alla människors lika värde. Det allmänna ska motverka diskriminering av människor på grund av kön, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, språklig eller religiös tillhörighet, funktionshinder, sexuell läggning, ålder eller andra omständigheter som gäller den enskilde som person (Sveriges riksdag).

JÄMSTÄLLDHET

Jämställdhet handlar om jämlikhet mellan kvinnor och män, som ska ha samma möjlighet att forma samhället och sina egna liv. Området omfattar bland annat frågor om makt, inflytande, ekonomi, hälsa, utbildning, arbete och fysisk integritet (Regeringskansliet 2017).

NORMER

Sociala normer är en uppsättning regler eller förväntningar på hur vi ska agera eller bete oss i relation till oss själva och varandra. Flera av våra normer underlättar för oss människor att fungera tillsammans i samhället. Ibland är normer överenskomna och uttalade, ibland är de osynliga och underförstådda. Normer är kopplade till makt genom att de kan hjälpa till att förstärka vissa gruppers positioner i samhället, samtidigt som de utestänger och gör det svårare för andra grupper att ta plats (Normkreativitet Vinthagen, Zavalía 2014).

Grupper kan bygga på exempelvis etnicitet, kön eller klass. Strukturer som påverkar en grupps möjlighet att ta plats är exempelvis det faktum att kvinnor mycket oftare än män känner sig otrygga. Vissa normer leder även till diskriminering, vilket är förbjudet enligt svensk lag. Även olika typer av produkter, tekniska lösningar, byggda miljöer och arkitektur kan diskriminera (NOVA VR 2016:03).

NORMKRITIK

Normkritik innebär att sätta fokus på makt. Det handlar om att få syn på vilka normer vi förhåller oss till och ifrågasätta de normer som styr vår uppfattning om vad som är normalt, och oreflekterat anses vara önskvärt i samhället, i en social gemenskap eller i en organiserad verksamhet (Nationella sekretariatet för genusforskning 2014, Normkreativitet Vinthagen, Zavalía 2014).

Det bör påpekas att vi behöver normer för att förenkla vår vardag, men vi behöver få upp ögonen för dem – särskilt de som är förtryckande för någon grupp i samhället.

NORMKREATIVITET OCH NORMKREATIV INNOVATION

Dessa begrepp handlar om att hitta nytänkande lösningar för att skapa ett mer jämställt och jämlikt samhälle ur ett normkritiskt perspektiv. Det kan innefatta allt från utveckling av mindre stereotypa produkter och tjänster till mer inkluderande miljöer och sociala sammanhang. Innovation och utveckling styrs också av normer. En viss lösning eller ett tillvägagångssätt kan till exempel anses som det enda rätta och skapar en samsyn i en organisation. När sedan en ny lösning föreslås är det vanligt att den inte tas på allvar och att normen på så sätt förhindrar innovation och nytänkande. Ett normkritiskt och normkreativt förhållningssätt kan därför sägas gynna all innovation, även om normen inte leder till diskriminering. Ett första steg i en normkreativ innovationsprocess innebär att problematisera själva problemförståelsen och problemformuleringen (NOVA VR 2016:03).

DISKRIMINERINGSGRUNDERNA

”Det finns sju diskrimineringsgrunder som omfattas av lagens diskrimineringsförbud: kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder.” (Diskrimineringsombudsmannen 2016)

INTERSEKTIONALITET

Intersektionalitet: Utgår från att normer och diskriminering utifrån flera diskrimineringsgrunder är sammanflätade i ett system av makt, där vissa människor är överordnade och andra är underordnade. Ett exempel är att etnisk diskriminering kan samverka med och förstärkas av könsdiskriminering (Nova verktyg och metoder för normkreativ innovation Alves Silva, Ehrnberger, Jahnke, Wikberg Nilsson 2016).

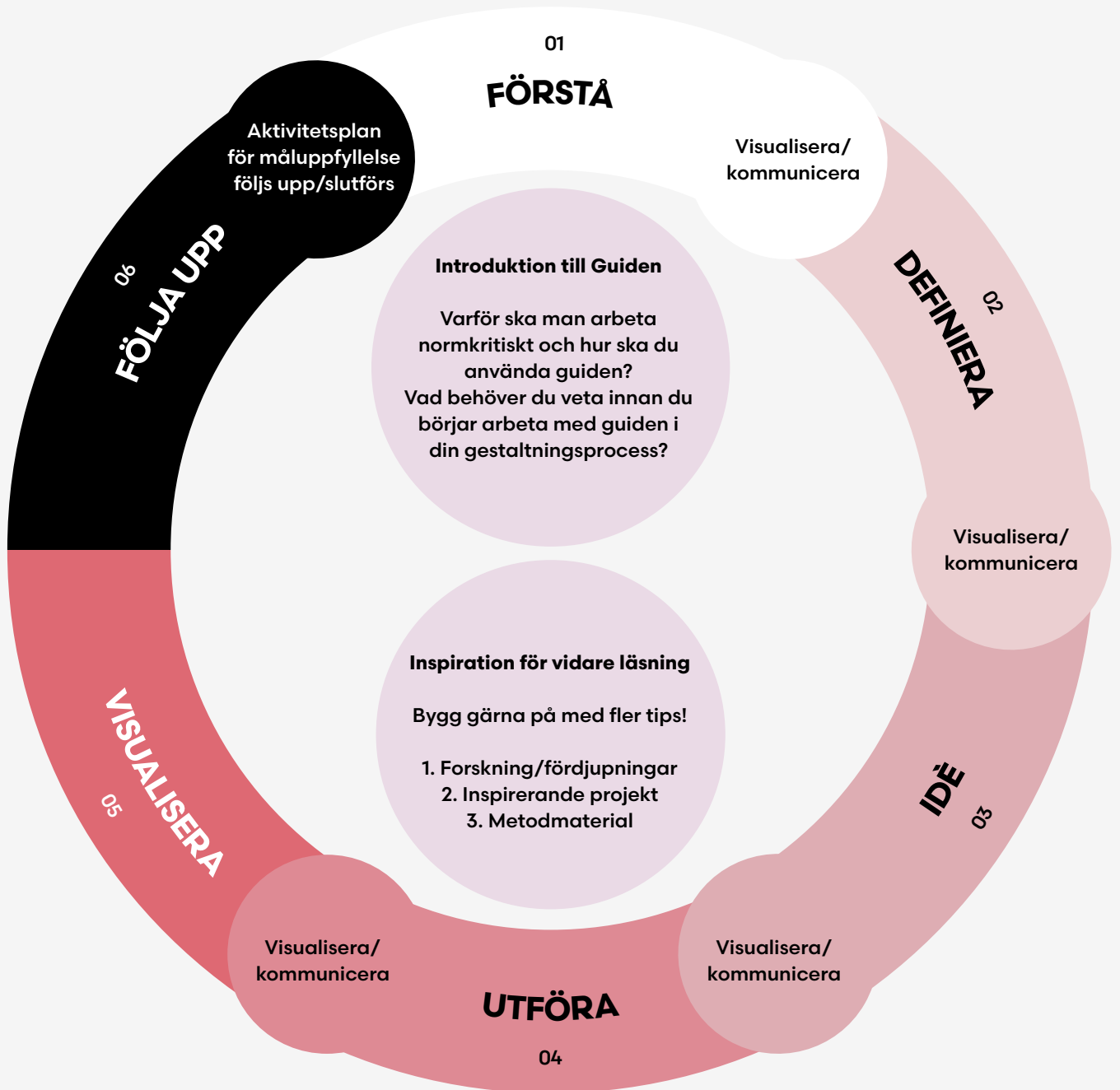
● Guide till gestaltningsprocessen

Guiden är kopplad till gestaltningsprocessens olika steg och dessa steg har vi valt att kalla för Förstå, Definiera, Idé, Utföra och Följa upp, där stegen följer processen utifrån ett normkritiskt perspektiv.

Guiden går att använda på olika sätt. Det går att läsa den från början till slut, men det går också bra att hoppa direkt till den del som är mest relevant för dig just nu. Kanske funderar du hur du ska göra dina bildmaterial mer inkluderande? Gå då till steget Visualisera! En gestaltningsprocess är aldrig linjär utan du kommer troligtvis att hoppa fram och tillbaka mellan stegen under hela processen från projektets start tills ni kommer i mål.

Varsågod att börja!

En normkreativ gestaltningsprocess -
En översikt till guiden!

● Förstå

Gestaltningprocessen handlar om att utgå från användarens behov. För att kunna göra detta behöver vi förstå någon annans verklighet. Samtidigt behöver vi insikt om att vi alla bär på fördomar som kan stå i vägen för en djupare förståelse. Vi behöver utmana vår egen världsbild för att förstå andras verkligheter. Kontexten är A och O. Definiera vilka användarna är i projektet, hur de använder platsen och vad det är för plats ni arbetar med.

Syfte

Kartlägga normkritiska förutsättningar och krav för projektet. Samla in data för att få syn på projektets normkritiska utmaningar utifrån projektets unika förutsättningar.

Mål

Skapa samsyn inom teamet samt med kund/beställare kring projektets förutsättningar och mål utifrån ett normkritiskt perspektiv.

Möjliga frågeställningar:

- Vad för underlag finns framtaget sedan tidigare, statistik, analyser, undersökningar, dialoger, samråd med mera? Finns ett normkritiskt perspektiv med från början?
- Behöver vi titta mer på forskning, myndigheters rekommendationer och krav?
- Behöver vi komplettera med någon information?
- Behöver vi ta in expertkompetens?
- Vad är problembilden?
- Saknas kunskap från berörda målgrupper? Sök upp och ta kontakt.
- Vilka diskrimineringsgrunder jobbar vi mot, vilka normer vill vi bryta?

SVA (Social värdeskapandeanalys) *Platsspecifika utmaningar och*

förutsättningar + lokalkännedom som förutsättningar för att kunna utveckla och främja befintliga värden och behov i stadsbyggnadsprocessen.

Medborgardialog *till exempel: intervjuer med fokusgrupper*

Möjliga analysmetoder och övningar:

Syftet med nedanstående förslag på övningar och metoder är att de ska fungera som stöd i att arbetet med att kartlägga projektets normkritiska utmaningar utifrån projektets unika förutsättningar. De ska även fungera som stöd/inspiration i arbetet med att närma sig, förstå och lära känna kontexten (platsen och människor som använder den) för projektet. Övningarna ska även fungera som stöd för att utmana invanda tillvägagångssätt samt för att möjliggöra nya insikter om en plats.

BKA (Barnkonsekvensanalys) *Ett sätt att utvärdera hur barn och unga påverkas i samband med förändring av en byggnad/plats/struktur.*

SKA (Social konsekvensanalys) *Identifiera och öka kunskap kring sociala aspekter i kopplat till den fysiska strukturen.*

BKA är ett sätt att få med barns perspektiv i planeringen av våra byggda miljöer. Exempel från dialogtillfälle i Huddinge där Vistabergs och Talldalens förskolor visade upp sina favoritplatser.

SWOT-analys utifrån normkritiskt perspektiv (diskrimineringsgrunderna som stöd).

Rita upp ett kors på ett papper. Skriv in bokstäverna S (Strengths = styrkor), W (Weaknesses = svagheter), O (Opportunities = möjligheter), T (Threats = hot) med en bokstav i vardera hörn. Fyll på med vad som är platsens styrkor, svagheter, hot och möjligheter idag. Tänk in vad ett normkritiskt perspektiv kan göra och hur det kan förändra det som står listat i de olika boxarna som korset bildar. Vad är inte inkluderande idag, och hur kan det förvandlas till styrkor och möjligheter?

Analys/kartläggning av föreningar och målgrupper, exempelfrågor:

- Vilka grupper människor använder platsen idag?
- Vilka gör det inte? Varför?
- Vilka vill vi ska använda platsen?
- Vilka föreningar finns?

Välj ut två föreningar, ta kontakt och be att få besöka dem för att observera hur deras verksamhet fungerar, till exempel genom att delta på ett medlemsmöte.

Platsbesök

Spendera längre tid på platsen och prata med människor som befinner sig där. Återkom vid olika tider på dygnet, helg eller vardag. Skapa ett "platskontor" där du kan sitta och arbeta och samtidigt observera hur människor agerar och interagerar på platsen.

Bli medlem i lokala facebookgrupper för exempelvis föreningar eller liknande för att lära mer om platsen.

Jämställdhetsanalys

- Bygger på de jämställdhetspolitiska målen
- Består alltid av två dimensioner:

Kvantitativ jämställdhet – fokuserar på antal/proportioner, till exempel att undersöka hur fördelningen av kvinnor och män ser ut bland projektteamet, vilka som bjuds in till möten och så vidare.

Kvalitativ jämställdhet – fokuserar på hur villkor och möjligheter ser ut för kvinnor och män (flickor och pojkar) med målet att de ska ha samma makt att delta och påverka. För ett projekt innebär det till exempel att analysera till vilka projektet och dess lösningar riktar sig.

(Vinnova)

Exempel på frågor att besvara:

- Har både kvinnors och mäns (pojkers och flickors) behov och erfarenheter legat till grund för hur projektets gestaltning utformats?
- Hur fördelas tillgång av föreslagna resurser (bostäder, lekparker, fritidsgårdar med mera) mellan kvinnor och män (flickor och pojkar) genom gestaltningen/planering/programmering?
- Hur kommer kvinnor respektive män (flickor och pojkar) ha möjlighet att påverka projektets resultat och lösningar?
- Vad får föreslagna gestaltungs-lösningar för effekt på jämställdheten på platsen/området/stadsdelen?

INSPOTIPS!

Inspirationsfilm om jämställdhetsintegrering:
<https://www.youtube.com/watch?v=xMZBufqS7-8>

Ta gärna hjälp av extern kompetens som stöd i processen, en genusexpert till exempel eller någon annan med erfarenhet av att arbeta med normkritik, jämställdhet och jämlikhet.

NOVA-kortleken

Se övningarna här: <https://www.vinnova.se/m/med-nova-i-hand/>

Fånga dagen

Göra platsbesök men med fokus på att vandra planlöst på platsen samt upptäcka den utifrån upplevelse och känsla, inte bara synintryck.

Lämna över ordet

Låt användare undersöka platsen och berätta om den utifrån hur de använder den. Jobba med en grupp du får bra kontakt med och byt plats på vem som är expert för att få reda på mer om platsen.

Fläta samman

En metod för att gemensamt hjälpas åt att tolka och beskriva upplevelser av en plats.

Engagera och interagera med beställare

Efterfråga de underlag som ni anser att ni behöver och redogör varför det är viktigt. Vilken information som finns tillgänglig varierar beroende på projektets förutsättningar. Visa gärna exempel på liknande projekt där man arbetat normkritiskt i processen och vad det bidragit med i projekten.

INSPOTIPS!

*Under projekt/arkitekter kolla på PARK LEK,
Kerstin Bergendahl och landskapsarkitekterna
DIS/ORDER*

I projektet **PARKLEK**, som konstnär Kerstin Bergendahl och Sundbyberg stad drev upprättades ett lokalt platskontor för att diskutera området med de boende. Bilden visar deltagarnas samråd mitt i det offentliga rummet och publicerades i kommunens informationsmaterial inför projektets avslut den 14 maj 2004.

● Definiera

Hur ska vi skapa mer inkluderande miljöer och sociala sammanhang? Utgå från de sju diskrimineringsgrunderna som hjälpmedel. Vilka är dem normkritiska utmaningarna? Vilka frågor kan du lösa i ditt projekt? Ofta är det svårt att lösa allt. Vissa saker ryms helt enkelt inte inom projektramen men kan parkeras, samlas upp som lärdomar eller inspiration till innovation och affärsmöjligheter för framtida uppdrag.

Syfte

Utifrån insamlandet av data, analysera de normkreativa möjligheter och normkritiska problem som finns inom projektet.

Mål

Ta fram projektspecifika normkreativa mål och designprinciper för hur vi ska nå dessa mål. Upprätta en mål och aktivitetsplan (actionplan) som följer med under processens alla steg. Gärna både extern med kund och intern för teamet.

I planen listas och besvaras exempelvis:

- Mål?
- Åtgärd?
- Ansvarig?
- Deadline?
- Uppföljning?

Möjliga frågeställningar:

- Hur ser problembild och målbild ut efter att vi undersökt kontext, målgrupper och förutsättningar närmare? Behöver problemformuleringen justeras?
- Vilka diskrimineringsgrunder jobbar vi mot, vilka normer vill vi bryta nu efter att vi analyserat vårt insamlade material?
- Vilka grupper människor använder platsen idag?
- Vilka gör det inte? Vad beror det på?
- Fysiska strukturer/aspekter?
- Mänskliga strukturer/aspekter?
- Samhälleliga/politiska strukturer/aspekter?
- Vilka vill vi ska använda platsen och för vem bygger vi?
- Vilka designprinciper måste till för att det ska hända?
- Gör en lista där ni sorterar vad den fysiska formen kan lösa och vad som kräver andra typer av lösningar som kanske ligger utanför arkitektens kompetens. Här finns dock möjligheter att tänka innovation/nya affärsmöjligheter och utmana den traditionella arkitektrollen.

Möjliga metoder och övningar

Syftet med nedanstående förslag på övningar och metoder är att det ska fungera som stöd i att sortera och definiera projektets normkritiska utmaningar samt sätta upp mål för hur vi ska lösa dessa.

Arbeta med motsatsförhållanden, vart vill ni inte nå (värsta platsen, scenario)? Gör snabba collage/skisser/ordmoln.

Brainstorma idéer och klustra efter teman. Utgå från frågor som "vad krävs/vilka viktiga faktorer behövs för att platsen ska bli mer inkluderande/jämlig/trygg"? Skriv en faktor per post-it. Klustring: Vilka kluster av faktorer kan vi hitta? Skapa sedan en framtidsbild utifrån dessa teman samt lägg till fler om ni kommer på under tiden ni klustrar. Tänk bort ekonomiska ramar.

Min drömplats. Visionera fram en önskvärd framtid och klura ut hur ni ska nå dit. Vad krävs för gestaltningsbeslut? I metoden utgår man från ett önskat framtida tillstånd och listar sedan vilka nödvändiga steg som togs för att komma dit utifrån dagens befintliga situation. Frågor att besvara är: Hur tog vi oss dit? Vilka avgörande åtgärder/steg/aktiviteter krävdes? Övningen är inspirerad av metoden Backcasting som är mycket mer omfattande.

Engagera och interagera med beställare

Hur viktas vi beställares behov/önskemål mot användarnas? Det är en väldigt viktig fråga att ställa sig. För att lyckas i processen är det viktigt att ni förankrar era normkritiska mål och utmaningar hos beställare tidigt i projektet och att ni tillsammans sätter gemensamma mål.

- Anordna en workshop med beställaren, där ni presenterar det ni sammanställt utifrån steget **FÖRSTÅ** och **DEFINIERA**. Syftet med workshoppen är att tillsammans med beställare komma fram till en gemensam vision och målbild för projektet utifrån ett normkritiskt perspektiv. Här kan ni också tillsammans upptäcka viktig information som saknas och som behöver samlas in.
- Brainstorma tillsammans och klustra efter olika teman. Ni kan även prioritera vilka teman som teamet ska fokusera på.

Övning Brainstorma och klustra efter teman tillsammans med Ulrika Gunnarson Östling forskare på KTH, Karolina Lorentzi med team från utbildningsstudion och Stuart Hope med team från landskapsstudion, som deltog i Normkreativ arkitektur med projektet högstadieskola i Falköping, kund Skanska och Falköpings kommun.

Att tidigt engagera beställaren i de normkritiska perspektiven är en förutsättning för att få med sig frågorna från början till slut i projektet. Workshop tillsammans med beställare i projektet Hallonbergen, kund Sundbybergs stad.

● Idé

Nu har vi listat och prioriterat våra normkritiska mål för projektet. Det här steget fokuserar på att omvandla teoretiska mål till praktiska förslag på lösningar. I det här steget skissar vi, testar, sparar och förkastar. Kanske kommer vi fram till att vi behöver omformulera våra mål och att det istället är något helt annat vi måste fokusera på att lösa.

Syfte

Utifrån insamlad data, analys och sammanställning av normkreativa designprinciper/mål visualisera och gestalta koncept utifrån ett normkritiskt perspektiv.

Mål

Extrahera de viktigaste normkritiska frågeställningarna för projektet och visualisera ideerna genom färg och form.

Möjliga frågeställningar:

Dessa frågor kan vara ett stöd för att formulera de normkreativa utmaningarna. Titta exempelvis på planlösning, material, skala, utformning, funktioner och programmerade aktiviteter, beroende på projekt:

- Vilka riktar vi oss till? Varför väljer vi detta?
- Hur brukar det se ut? Varför ser det ut så?
- Vilka beteenden vill vi uppmuntra till? Vilka vill vi undvika? Varför?
- Vad kan den fysiska gestaltningen bidra med/ uppmuntra till/förstärka/förstöra?

Möjliga metoder/övningar:

Syftet med nedanstående förslag på övningar och metoder är att det ska fungera som stöd i arbetet med att extrahera de viktigaste normkritiska frågeställningarna för projektet och visualisera ideerna genom färg och form.

Studieresa. Gör en studieresa/studiebesök för att titta på och röra er i bra och dåliga exempel. Ni kan till exempel besöka en mäsas, arkitektur- och designmuseét eller åka ut till ett bostadsområde, besöka ett projekt som ni ritat och som ni tycker är ett bra eller mindre bra exempel. Ställ er följande frågor:

- Utifrån färg, form och funktion, finns det något som är normen?
- Uppmuntrar utformning och utseendet till ett visst beteende, ett visst användande som fungerar för en viss målgrupp men som kan vara begränsande för andra?
- Dokumentera och beskriv.
- Finns det några normbrytande inslag? Hur uttrycks dessa?

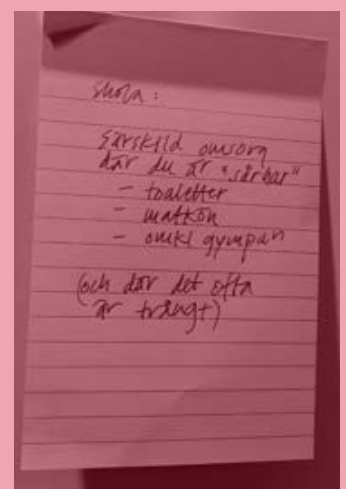
Ha gärna diskrimineringsgrunderna i åtanke för att tänka på användarens perspektiv av att kunna använda och tilltalas av en produkten/miljön. Tänk även på flera aspekter som går utanför diskrimineringsgrunderna men ändå avviker från normen - till exempel överviktig, lång, kort, gravid och så vidare.

Moodboards. Arbeta med moodboards/timskisser, värdeord för att visualisera och beskriva färg, form och funktion. Dessa kan ha olika teman som:

- Motsatsförhållande (Bästa och värsta scenariot/platsen/produkten/möbeln/strukturplanen och så vidare.)
- Normer i färg, form och funktion/aktivitet. Hur brukar det se ut beroende av vem målgruppen är? Varför? Kan det se ut på ett annat sätt? Till exempel könsnormer.
- Experimentera och våga dra saker till sin spets.

Workshop gestaltning och koncept med Ulrika Gunnarson Östling forskare på KTH, utbildningsstudion och landskapsstudion som deltog i Normkreativ arkitektur med sitt projekt högstadieskola i Falköping, kund Skanska och Falköpings kommun.

Exempel på utmaning som kom upp under workshopen: Vilka utrymmen i en skola kan elever känns sig extra sårbara i och hur kan arkitektonisk utformning lösa det?

Vänd på perspektiven, till exempel hur ser en lekplats ut som alla barn kan använda om ni utgår från:

- Barn som är synskadade?
- Barn som sitter i rullstol?
- Barn som har olika neuropsykiatriska funktionsvariationer?

Provotypa och skala upp:

- Testa att bygga förslaget i fysisk modell. Får ni syn på andra perspektiv?
- Eller en del av förslaget som ni vill testa mer såsom sittplats, en mötesplats eller något annat, bygg i skala 1:1. Involvera gärna brukare i själva byggandet samt utvärdera det ni byggt upp tillsammans.

NOVA-kortlek:

Exempel på övningar nedan, se alla övningarna utförligt beskrivna här: <https://www.vinnova.se/m/med-nova-i-hand/>

Leva sig in i:

Underlättar för utförare att bättre förstå andra människors upplevelser. Tex: Använd en krycka eller en rullstol för att förstå hur en miljö fungerar om man har rörelsesvårigheter. Ge er ut och testa miljön.

Namnge karaktären:

Ett sätt att prova våra konceptidéer mot olika fiktiva persona/karaktärer. Hur kommer personen använda och tänka om denna plats/produkt? Vilka fördomar har vi?

Ge tanken kropp:

Extra användbar för inredning/produktformgivning eller när vi övriga arkitekter jobbar med detaljer i ritningar. Utmanar fördomar och preferens för en viss stil och estetik genom att länka samman estetiska uttryck med färg och form.

Engagera och interagera med beställare

- Pinups, presentation av konceptidéer för beställare. Jämför koncept idéer med de normkreativa mål/visioner som ni gemensamt kommit fram till i tidigare steg och besluta gemensamt vilka koncept ni går vidare med i gestaltungs-kedjet.
- Beställare kan också vara med och testa fullskaletest.

Idéskisser på ett arbetsbord från inredning och produktformgivning som deltog i Normkreativ arkitektur med sitt projekt Arbetsbordet, kund Ragnars.

INSPOTIPS!

Kika under projekt på normkreativ.space HELA Hallonbergen, där vi testade fullskalebyggen.

Prova att bygga upp era förslag i skala 1:1. Exempel från Hallonbergen där vi arkitekter byggde upp tillfälliga mötesplatser tillsammans med sommararbetande ungdomar från Hallonbergen, Kund Sundbybergs stad.

● Utföra

Nu ska idéerna och skisserna omformas till lite mer konkret gestaltning och därefter ritningar eller måldokument (beroende av vilket skede projektet befinner sig i). Detta steg är ofta en utmaning. Använd dig hela tiden av dina föregående steg för att behålla det normkritiska perspektivet. Har du haft med dig beställaren från start är detta mycket lättare. Använd aktivitetsplanen som stöd och prioritera det viktigaste. Det behöver inte resultera i en WOW-arkitektur, ibland rymmer det enkla mer inkluderande lösningar.

Syfte

Att med hjälp av relevanta verktyg utveckla koncepten till normkreativt medveten gestaltning som exempelvis kan omsättas i ritningar, byggda testmiljöer eller gestaltningsprogram/beskrivningar.

Mål

Omsätta normkreativ arkitektur och produktformgivning i byggd form. Upprätta mål och aktivitetsplan (actionplan) som följer med under processens alla steg. Gärna både extern med kund och intern för teamet.

I planen listas och besvaras exempelvis:

- Mål?
- Åtgärd?
- Ansvarig?
- Deadline?
- Uppföljning?

Möjliga frågeställningar:

Återkom till de normkritiska utmaningar och frågeställningar ni listat för det specifika projektet och er aktivitetsplan. Detta för att säkerhetsställa att bärande aspekter ej tappas bort i utförandeskedet utan att ett medvetet beslut tagits kring detta.

- Viktigt att tidigt i processen ha insikt i skötsel- och driftsfrågor. Vad är hållbart och vad är inte det?

OBS! Här finns möjlighet till att utmana sin kreativitet och skapa nya lösningar. Allt måste inte alltid lösas som det har gjorts tidigare.

Möjliga metoder/övningar:

Konsekvensanalys av förslaget utifrån era normkritiska frågeställningar. Utgå från de behov ni kartlagt hos de målgrupper som ni tänkt ska använda förslaget. Var skaver det? Vad är bra, varför, och vad kan förbättras ytterligare? Hur?

NOVA-kortlek: <https://www.vinnova.se/m/med-nova-i-hand/>

Ge tanken kropp

Extra användbar för inredning/produktformgivning eller när vi övriga arkitekter jobbar med detaljer i ritningar. Utmanar fördomar och preferens för en viss stil och estetik genom att länka samman estetiska uttryck med färg och form.

Ruta för Ruta

Visualisera händelseförloppet för hur din gestaltningslösning är tänkt att användas.

Hävstången-taktikkort

(Uppmaning och tips på hur man kan tänka om man vill skapa lösningar utifrån positiv särbehandling för att skapa mer jämlikhet i gestaltningen. Ej konkreta gestaltningsförslag.)

Skiftnyckeln-taktikkort

(Uppmaning och tips på hur man kan tänka om man vill skapa lösningar med inbyggd flexibilitet för enklare anpassning till omvärldens förändringar. Ej konkreta gestaltningsförslag.)

Bredspackeln-taktikkort

(Tips på hur man kan tänka om man vill skapa lösningar som passar fler och inkluderar mer. Ej konkreta gestaltningsförslag.)

Rivjärnet-taktikkort

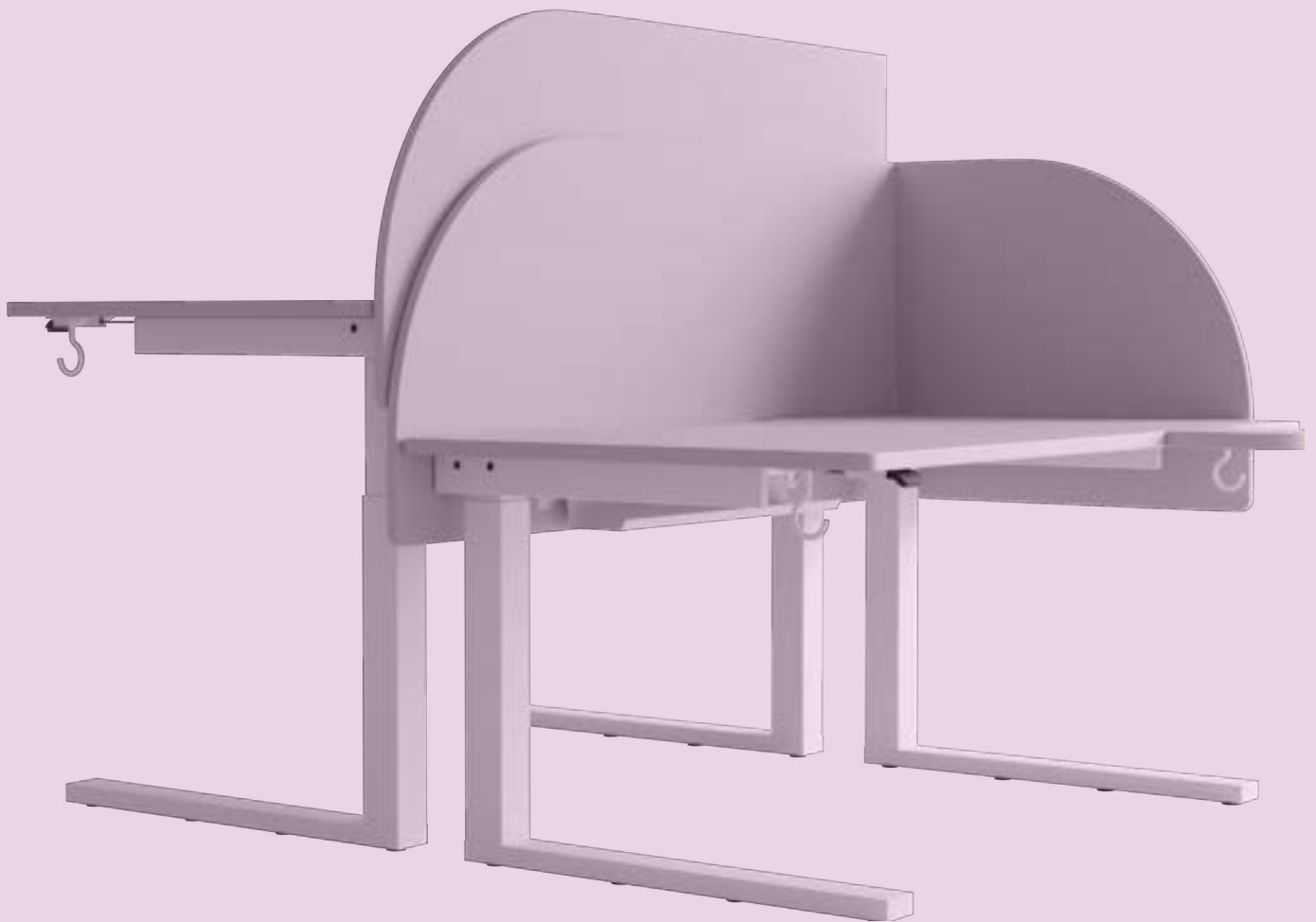
(Tips på hur man kan uppmärksamma ett behov av en förändring genom ett objekt som ställer frågor genom sin form och funktion. Ej konkreta gestaltningsförslag.)

Engagera och interagera med beställare

Använd er gemensamma aktivitetsplan. Gör en gemensam prioriteringslista. Vad kan ni absolut inte banta bort i senare skeden av processen? Ha koll på krav för skötsel och drift, så att det inte blir ett hinder för att arbeta med normkritiskt perspektiv/beställaren blir tveksam till att arbeta annorlunda.

INSPOTIPS!

Kika under Projekt i Inspirationslistan på projektet Omklädningsrummet av Karin Ehnberger mfl.

Inredning och produktformgivning deltog i projektet Normkreativ arkitektur med sitt projekt Arbetsbordet, kund Ragnars. Arbetsbordet ställdes också ut på möbelmässan 2020 som en del av Ragnars sortiment. Bilder från tillverkarens visualisering.

Inredningsstudion och produktformgivning deltar i en workshop med tema gestaltning tillsammans med arkitektur och konstnärskollektivet Mycket.

Utsnitt av situationsplan/programskiss från projektet Hallonporten, kund Sundbybergs stad. Skissen bygger vidare på de riktlinjer som togs fram i kvalitetsprogram för parkstråk i Hallonbergen. I projektet utforskade vi ett normkritiskt perspektiv på landskapsarkitektens gestaltungsprocess tillsammans med Ulrika Gunnarsson Östling.

● Visualisera

Detta sker parallellt med processen men bör även lyftas ut som en egen del då det synliggör vad vi gör utåt. En vanlig fallgrop är att de bilder vi framställer antingen är stereotypa eller talar till en viss typ av grupp, ofta normen på olika sätt.

Exempel på visualisering från workshop där deltagare fick i uppgift att bearbeta egna utvalda exempel med syfte att göra bilden mer inkluderande.

Syfte

Kommunicera förslaget till målgrupper och beställare med ett normkreativt perspektiv.

Mål

Tillse att kommunikation/visualisering av en idé och vidare färdigt förslag inkluderar grupper utanför normen. Medvetandegöra för oss själva vad våra bilder kommunicerar och vilka grupper eller personer bilderna representerar.

Möjliga metoder/övningar:

Normviz-guiden

Bra dokument som utgångspunkt/stöd för att jobba vidare med ovanstående frågor och flera därtill. Det finns en förenklad version som tar max 30 min att läsa men som hjälper mycket när du jobbar med bildframställning! Se *Inspirationslistan*.

Collage-övning

1. Plocka fram en visualisering som ni gjort i tidigare projekt eller en bild som ni håller på med för tillfället och experimentera.
2. Beskriv för varandra vad bilden kommunicerar/visar idag.
  - Vad är det för plats?
  - Syns människor överhuvudtaget?
  - Vilka människor syns på bilden? Vad gör dem?
  - Vilka syns inte?
3. Gör sedan om bilden så att budskapet blir mer inkluderande och normbrytande.
4. Testa olika alternativ och våga dra saker till sin spets.

Tips på skalkfigurer för användning i visualiseringar:

<https://www.vector-vault.org/>

Engagera och interagera med beställare

Kommunikationssteget bör löpa genom projektet och kan vara både internt bildmaterial och externt. Förklara för beställaren tidigt hur vi jobbar med bilder. Ett sätt att jobba med bilder är att väcka provokation, men det finns också mer subtila sätt att jobba med ifrågasättande av normer. Anpassa efter beställaren men våga också utmana hen och förklara varför det är viktigt att visa en bredd i de bilder som tas fram.

INSPOTIPS!

Kika under Arkitekter/projekt på Tatiana Bilbaos arbete och under metodmaterial på NormViz och Bildhandboken

● Följa upp

Nu är det dags att granska resultatet av att arbeta normkreativt med gestaltningsprocessen. Vilka frågor lyckades ni få med er hela vägen? Vad var svårt? Vad beror det på? Vad kan göras annorlunda för att lyckas bättre nästa gång? Dokumentera och ta med erfarenheterna till nästa projekt eller använd dessa för att utveckla nya lösningar som ni saknar.

Syfte

Utvärdera hur de normkritiska perspektivet påverkat projektet och vad detta resulterat i.

Mål

Kunna se tydliga effekter av att arbeta normkreativt och ta med sig erfarenheter/lärdomar in i nästa projekt.

Möjliga frågeställningar:

Gå tillbaka till tidigare steg och titta på den normkreativa problemformuleringen som tagits fram, jobba vidare med frågorna exempelvis så här:

- *Vilka riktade vi oss till i det vi föreslog och gestaltade?*
- *Varför valde vi att göra så?*
- *Har vi gjort något normbrytande och vilka effekter gav det?*
- *Vilka svårigheter har vi stött på ur ett normkritiskt perspektiv? Hur kan vi arbeta nästa gång för att undvika eller bättre lösa dessa problem?*
- *Vad funkade bra, vad kan vi ta med oss in i nästa projekt?*
- *Effektmål? Vad kan vi se nu och vad kan vi behöva undersöka/följa upp om ett år, fem år och så vidare?*
- *Finns effekter som inte är kopplade till arkitektur men ger andra positiva effekter och ringar på vattnet?*

Möjliga metoder/övningar:

Utifrån frågorna ovan, sammanställ en punktlista med erfarenheter av att ha arbetat normkritiskt i projektet. Detta har du god användning av i nästa projekt.

Ta hjälp av beställaren, ha en erfarenhetsåterföring från hen, se punkter nedan.

Engagera och interagera med beställare

Ta ett möte med beställaren IRL (i verkliga livet) eller digitalt, men samtal är bra för att fånga upp frågor, och diskutera till exempel följande:

- *Hur tycker ni att vi har svarat på de normkreativa frågorna i projektet från start till mål?*
- *Effektmål: vad kan vi se nu och vad behöver vi undersöka/följa upp om ett år, fem år och så vidare?*
- *Vad har ni i beställargruppen tyckt varit positivt med att arbeta på det här sättet? Har ni fått syn på nya aspekter, vilka då?*
- *Vad har ni funnit otydligt/svårt? Vad kan vi utveckla till nästa gång gällande dessa frågor inom arkitekturprojekt?*
- *Vilka erfarenheter tar ni själva med er in i nästa projekt?*
- *Övriga tankar/idéer på hur vi tillsammans kan jobba normkreativt under projekterings-och/eller byggskede?*

Lycka till!

● Referenslista

Övningsexempel som används i guiden

Normkirkeln och Klädesplagget i sitt original går att hitta i boken Normkreativ författad av Rebecca Vinthagen och Lina Zavalia. Vinthagen, R., Zavalia, L. (2014). Normkreativ. Halmstad: Bulls Graphics.

Jag tolererar och Samhällsstegen

Se metodmaterial BRYT där båda dessa och liknande övningar finns beskrivna i sin helhet under kapitlet "Det handlar om makt": <https://www.jamstall.nu/wp-content/uploads/2014/02/Methodmaterialet-Bryt.pdf> [2019-11-13]

Begrepp

Regeringskansliet (2017). Jämställdhet. <http://www.regeringen.se/regeringens-politik/jamstallldhet/> [2019-11-13]

Svensk författningssamling

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/kungorelse-1974152-om-beslutad-ny-regeringsform_sfs-1974-152 [2019-11-13]

Alves, M., Ehrnberger, K., Jahnke, M. & Wikberg Nilsson, Å. (2016) Nova – Verktyg och metoder för normkreativ innovation.

Diskrimineringsombudsmannen (2016). Skyddade diskrimineringsgrunder. <http://www.do.se/om-diskriminering/skyddade-diskrimineringsgrunder/> [2019-11-13]

Nationella sekretariatet för genusforskning (2014) Normkritik. <http://www.jamstall.nu/fakta/normkritik/> [2019-11-13]

Övrigt

Förklaring av jämställdhetsanalys:

https://www.vinnova.se/contentassets/6bf9b3642c2b492e8cc5e6a7c8bce955/udi_jamstalldhetsanalys.pdf [2019-11-13]

Parklek-Kerstin Bergendals arbete på plats i Hallonbergen och Ör.

<http://www.parklek.com/html/ny/omparklekparlament.html> [2019-11-13]

Normviz visualiseringsguide. Bland parterna som tagit fram guiden finns Visual Arena, Lindholmen Science Park, i samverkan med White arkitekter, Skanska, RISE och Chalmers arkitektur.

<https://visualarena.lindholmen.se/normkreativ-viz> [2019-11-13]

● Inspiration för vidare läsning

Forskning och innovation kring normer och gestaltning/arkitektur

Karin Ehrnberger, avhandling Tillblivelser.

Kan varmt rekommendera denna, det är inte så "tung" som man tänker att en avhandling är utan ganska lättläst läsning om Ehrnbergers egna utforskande inom design och normkritik och väcker en hel del tankar.

Ehrnberger, K. (2017). Tillblivelser: En trasslig berättelse om design som normkritisk praktik. Doktorsavhandling. Diss. Stockholm: Kungliga Tekniska högskolan. <https://kth.diva-portal.org/smash/get/diva2:1076067/FULLTEXT02.pdf>

Social byggnorm och projektet Fire, samarbete med Högskolan i Halmstad, Södertörns brandförsvärsförbund, Carlstedts Arkitekter och Gulins a la Cartes.

Syftet med Social byggnorm är att uppmärksamma hur arkitektur och sociala relationer ömsesidigt påverkar varandra samt att sprida kunskap och exempel som kan bidra till nya sätt att tänka och nya sätt att bygga. Först ut är omklädningsrum på brandstationer utifrån ett jämställdhetsperspektiv inom projektet Fire. <http://62.13.72.13/fb/Hogskolan/Social%20bygg%20norm%2018/HTM/index.html>

Urban girls movement innovationslabb-Global utmaning

Jobbat med designprocessen i olika steg tillsammans med unga tjejer. <https://www.globalutmaning.se/urbangirlsmovement/innovationslabb-botkyrka/>

Arkitekturprojekt och arkitekter

Formgivare och arkitekter som arbetar normkritiskt eller normbrytande och exempel på designprojekt med normkritiskt perspektiv

Omklädningsrummet! /Carlstedt

Bygger på projektet Fire. Beskriver exempel på gestaltungslosning för att skapa ett socialt utbyte i omklädningsrum för brandmän som inte baseras på könstillhörighet.

PARK LEK

Kerstin Bergendal är bildkonstnär och har i projektet PARK LEK arbetat på ett mycket inspirerande och engagerande sätt med dialog och delaktighet tillsammans med boende i Hallonbergen, Sundbyberg. <http://www.parklek.com/>

Tatiana Bilbao är en samhällsengagerad arkitekt.

Hennes projekt utgår från platsens lokala förutsättningar och kontoret arbetar aktivt med att försöka visualisera gestaltungsforöslag utifrån principen att bilderna ska kommunicera diskussionsunderlag istället för färdigt förslag. <https://tatianabilbao.com/>

Rosens röda matta – Tjejer i förening

Dialogprojekt med fokus på jämställdhet och målgruppen tjejer som resulterade i en fysisk gestaltning som blivit byggd. Projektet växte till något mer än arkitektur och

skapade en intressentgrupp som bildat förening och arbetat vidare med frågorna.

<https://planeringsbloggen.wordpress.com/2013/12/23/plans-diskussionsartikel-nr-5-6-ar-2013-rosens-rodamatta-stadsplanering-pa-tjejers-villkor/>

Hela Hallonbergen-projektet, Tengbom/KTH

Utforskande av gestaltningsprocessen utifrån ett normkritiskt perspektiv. Rapport finns att ladda ner här: www.normkreativ.space

DIS/order.

Landskapsarkitektduo som arbetar mycket med lokala initiativ och utifrån ett jämlikhetsperspektiv. <http://www.disorder.nu/>

Nyrens Equalizer

Forskningsprojekt med stöd från Vinnova där arkitekter i samarbete med forskare och Malmö stad arbetat med att undersöka hur befintliga aktivitetsplatser i staden kan omformas på ett mer jämställt och inkluderande sätt. <https://www.nyrens.se/projekt/equalizer>

Mycket

En grupp med konstnärer och arkitekter som arbetar med normkritik och queerfrågor i sina projekt. Ofta utforskande och i dialog med andra grupper av människor. Delar av gruppen var med och tog fram NOVA-kortleken. <https://mycket.org/>

Manövrera runt

Samtal om normer och formgivning Mycket och BANG och hur mycket av det som anses " normalt " inom arkitektur/ design också verkar exkluderande. <https://www.konstfack.se/PageFiles/33468/Alves,%20Falagara%20m.fl,%20Man%C3%B6vrera%20runt.pdf>

White Flickrum i det offentliga

Dialog med fokus på jämställdhet och målgruppen tjejer i samband med gestaltning. <https://whitearkitekter.com/se/wp-content/uploads/sites/3/2018/08/Slutrapport-Flickrum-.pdf>

Metodmaterial

Att inspireras av, antingen använda specifika övningar/tips (exempel på några finns även i guiden) eller ta inspiration från för att skapa egna övningar när man vill arbeta med normkritiskt perspektiv i gestaltningsprocessen.

BRYT

Framtaget av RFSL och är bra som grundläggande övningar när man ska närma sig frågor kring normer och inkludering. Ger förförståelse om ens egen roll och öppnar upp kring diskussion om maktperspektiv. Större sammanhang än själva gestaltningsprocessen men viktig för att förstå varför det är viktigt att arbeta med frågorna. <https://rfslungdom.se/bryt/>

NOVA-kortleken

Har ett flertal övningar som kan tillämpas i olika steg i gestaltningsprocessen. <https://www.vinnova.se/publikationer/nova---verktyg-och-metoder-for-normkreativ-innovation/>
<https://www.vinnova.se/m/med-nova-i-hand/>

Norm Viz, normkritisk visualisering, White arkitekter med flera:

Bra guide när man jobbar med bildproduktion och kommunikation. Den är pedagogisk och kan användas även om man är relativt oerfaren inom området gällande normkritik. Borde läsas av alla visualiserare! <https://visualarena.lindholmen.se/normkreativ-viz>

Bilder som förändrar världen, Genusfotografen/Gävle kommun

Inte fokus på arkitektur men en väldigt bra och lättläst inspiration för att få syn på hur människor i våra bilder framställs och hur man kan tänka till för att bryta stereotypa normer. http://old.gavle.se/PageFiles/272392/Bildhandboken_Gavlekommun_Genusfotografen_webb.pdf http://old.gavle.se/PageFiles/272392/Bildhandboken_Gavlekommun_Genusfotografen_webb.pdf

GUIDE TILL EN
NORMKREATIV
GESTALTNINGSPROCESS
2021

Karin Manberger
Dafni Sarakinis
Ulrika Gunnarsson Östling

Av Tengbom

Upplaga 1
2021